

1^e Trimester 2016 - 189

Historische Woonsteden & Tuinen

ILL. 1 – Het huidige uitzicht van Ooidonk is te danken aan Henri t’Kint de Roodenbeke (sedert 1864), is schatplichtig aan Maarten della Faille (sedert 1595) en respecteert het basisgegeven (sedert de 14^e eeuw) van een vierkante plattegrond, waterkasteel en vier hoektorens (Luchtopname vanuit het noordoosten, coll. Ooidonk)

Ooidonk : “... geen prachtiger kasteel ...”¹

Bondig portret van deze historische woonstede aan de Leie, in Bachte-Maria-Lerne, halfweg Gent en Deinze, als inleiding op en achtergrond voor het interview van Donatienne de Sêjournet met graaf en gravin t’Kint de Roodenbeke.

Door Chris De Maegd*

HET VERRE VERLEDEN

Het land van Nevele

Ooidonk of “hoge donk”, iets hoger gelegen in het moerasig gebied van een Leiemeander², hoorde al in de 12^e eeuw bij het Land van Nevele, een leengoed en later een baronie van de graven van Vlaanderen. De feodaliteit verplichtte de heren van Nevele de kant van de graaf van Vlaanderen

te kiezen, waardoor het kasteel regelmatig werd verwoest. Er volgde altijd herstel of wederopbouw, wat Ooidonk voor de architectuur- en de bewoningsgeschiedenis zo boeiend maakt, tot vandaag toe. De rivier bepaalt nog steeds de structuur van het goed, dankzij een leibeek die de brede slotgracht, de buitenwal en de kasteelvijvers voedt (ILL. 1).

Een waterburcht

Na de vernieling van hun woonstede in Nevele, bezaten de heren van Nevele sedert 1387 in Ooidonk een waterburcht: een motte (opgehoogde aarde) met opperhof (de herenwoning), een neerhof (de dienst- en hoevegebouwen), een verdedigingsmuur met vier hoektorens en een brede wal. Deze typologie bleef doorheen de eeuwen constant. De burcht was voor het graafschap Vlaanderen van belang want samen met de kastelen van Gavere, Laarne en Poeke vormde ze richting Frankrijk een vooruitgeschoven verdediging voor de stad Gent, de zetel van het graafschap.

¹ KERCKHAERT, p. 67-77; stamboom in : SOEN, p. 56.

De graaf van Horne, Filips van Montmorency, met het teken van het Gulden Vlies (Olieverfschilderij op doek, privé-coll.)

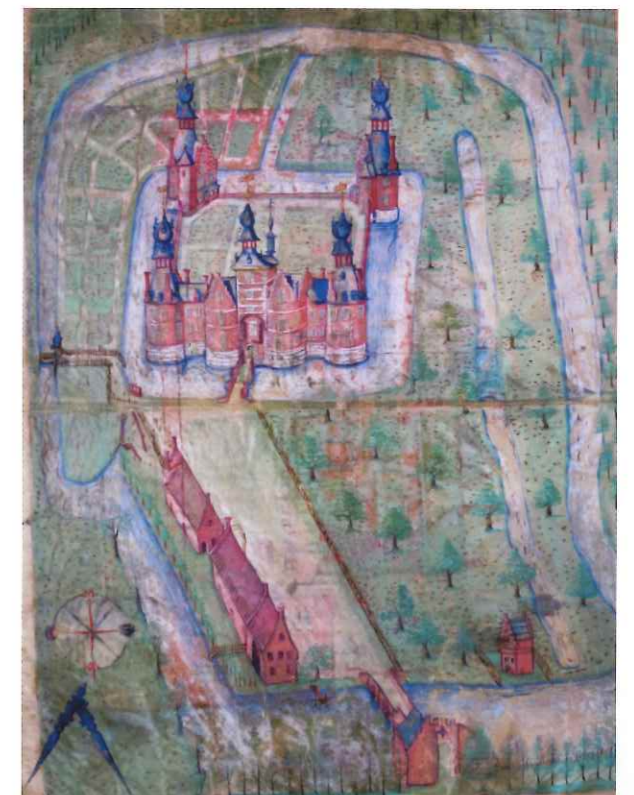
... verbrant ende gheruineert ...

Na de verwoesting van 1491 werd Ooidonk rond 1500 hersteld door Filips I van Montmorency, heer van Nevele (1466-1526). De Montmorency's stapelden in de 16^e eeuw de schulden op, deels in de nasleep van de onthoofding van Filips II van Montmorency, graaf van Horne³ in 1568 en deels een gevolg van de vernieling in 1579 tijdens de godsdienstoorlogen. Zijn zus Eleonora van Montmorency (+ 1585), gravin van Hoogstraten en weduwe van Antoon van Lalaing, erfde het zwaar gehypothekeerde land van Nevele, dat haar zoon Willem in 1592 verkocht. Ooidonk wordt dan beschreven als een door wallen met de Leie verbonden ... *casteel ... ghemetst uytter waeteren met vier ihoorens ende een optreckende brugghe ... welck-casteel ende nederhof verbrant ende gheruineert syn ...* Dat laatste slaat op de vernielingen van 1579, waarop in 1581 een reeks herstellingen volgde, ondermeer werd er “*onder ende boven*” in het kasteel een overwelfde kamer gebouwd⁴. Op het neerhof stonden toen een duiventoren en paardenstal in baksteenmetselwerk en het landgoed, ongeveer 85 bunder (meer dan 110 ha) groot, telde twee dreven, een boomgaard, meersen, land en bos.

EEN NIEUWE START

Een heerlijke residentie

Het lot van Ooidonk keerde ten gunste toen Maarten della Faille (1545-1620) als belangrijkste schuldeiser het goed in 1595 in handen kreeg en een grootse bouwcampagne startte⁵: toen greep de evolutie plaats van middeleeuwse waterburcht naar residentieel kasteel in renaissancestijl. De oude structuur bleef onveranderd, maar de gebruikelijke defensieve elementen van de burcht werden afgezwakt of kregen een louter symbolische waarde. Voorbeelden daarvan zijn de toegangspartij die als voorburcht is opgevat en ook de toegangsbrug van 1609, die een combinatie is van een vaste, gemetselde bogenbrug en een defensieve ophaalbrug van hout, zoals de in 1592 vermelde *optreckende brugghe* van de Montmorency's⁶.

ILL. 2 – Het kasteel vanuit het zuidoosten met poort, neerhof, brug en geïntegreerde voorburcht met doorgang naar de binnenkoer (Beschilderd perkament, coll. Ooidonk)

De voorzijde (noordoosten) bezit de uitstraling van een burcht (ILL. 2), de achterzijde (zie ILL. 5) vertoont de openheid en de vormgeving van een renaissance woonstede, dankzij de zuilengaanderij en hoge kruisvensters die uitkijken op de binnenkoer en over het vlakke landschap daarbuiten. Deze dualiteit is door Maarten della Faille gewild en bleef door de eeuwen heen onveranderd, alleen de binnenindeling, de bewoning, het gebruik en de aankleding van de vertrekken evolueerden met de tijd. Dat het er aangenaam en comfortabel wonen was (en is) blijkt uit de talrijke schouwen, bewijs van wooncomfort, ook in de alleenstaande torens.

Maarten della Faille

Zijn vader Jan Van der Faelge (1515-1581), de stamvader van het geslacht della Faille, was de stichter van een

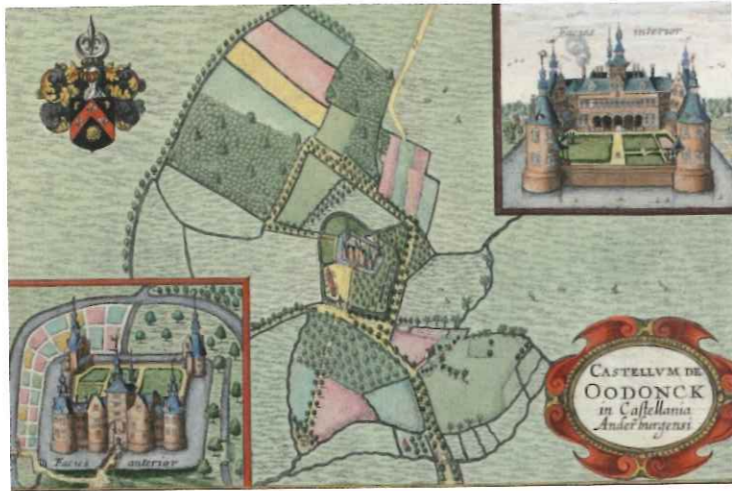

▲ Ill. 3 – Maarten della Faille (Olieverfschilderij op doek, gedateerd 1592, privé-collectie)

belangrijke handelsfirma met zetel in Antwerpen en talrijke filialen, ook in Venetië; daar had hij zijn opleiding genoten en zijn naam geïtalianiseerd. Maarten zelf (ILL. 3) richtte een eigen handelsvennootschap op die ook schepen uitzond. Ondanks de economisch en politiek moeilijke tijden – de 80-jarige oorlog – stierf hij als gefortuneerden geadeld grootgrondbezitter. Vanaf 1594 gaf hij de fakkel door aan zijn zonen en de volgende jaren trad hij voornamelijk op als geldschietter, ook voor de aartshertogen Albrecht en Isabella. Zij benoemden hem als raadsheer in de Vlaamse Admiraliteit, gaven hem het lucratieve ambt van baljuw van de Ouburg in Gent en zetten hem in als ambassadeur, onder meer bij de onderhandelingen voor de vrede van Londen (1604)⁷.

Sociale klim

Zijn levensstijl was die van een edelman: hij leefde van zijn renten, hij kon zijn tijd deels in de stad, deels op het land doorbrengen en zijn kapitaal besteden aan boeken, kunstvoor-

ILL. 4 – Het landgoed met de drie dreven naar de neerhofpoort, de kasteelwal, de ringgracht, de tuinen, boomgaarden, bossen en landerijen en in de inzet het kasteel aan de voor- en aan de achterzijde (uit Antonius SANDERUS, Flandria illustrata, 1641, p. 177)

Woonsteden en tuinen

De ouderlijke woning in de Huidevetterstraat in Antwerpen die tot zijn erfdeel behoorde, verbeterde Maarten della Faille met een galerij en paardenstallen en breidde hij uit tot ze grensde aan de Joden- en de Schutterhofstraat. Als raadsheer bewoonde hij een huis in de Broekstraat in Brussel. In functie van het al snel aan zijn zoon Joris doorgegeven baljuwschap van de Ouburg kocht hij het hof van Fiennes aan de Korenlei, toen een van de drie fraaiste woonsteden van Gent. Zijn patrimonium telde naast huizen, hoeven, land en bossen ook verschillende heerlijkheden. Ooidonk was zijn hof van plaisantie en een opstap naar adeldom, de stedelijke residenties in Antwerpen, Brussel en Gent dienden zijn ambten, allemaal bevestigden ze zijn status. Als man van zijn tijd was hij ook in tuinen en planten geïnteresseerd. De tuinen van het hof van Fiennes waren in navolging van de renaissance-tuinen in Italië uitgerust met een gemetseld paviljoen, beelden op sokkel, banken en een tafel van marmer. Hij liet uit Italië zes zeldzame bomen overkomen voor de tuinen van Ooidonk en enkele dagen voor zijn dood, ziek te bed, vroeg hij aan zijn zoon het terrein plantklaar te maken voor bomen die hij in Leuven had besteld.

werpen, juwelen, edelstenen, goud en zilverwerk, schilderijen, wandtapijten, goudleer en een kostbaar spinet voor zijn dochters. De Kortrijkse schilders Bernard en Abraham de Ryckere portretteerden hem (zie ILL. 4) en zijn echtgenote Sybille Stecher in 1592. Dat hij enig vertoon op prijs stelde, blijkt uit de 18 halsbanden met zijn geborduurd wapenschild, die hij in 1612 bestelde voor de zwanen op de kasteelwal van Ooidonk. Zijn adellijke levensstijl is duidelijk en de erkenning van adeldom ontving hij op 5 mei 1614.

Door Sanderus beschreven

Sanderus publiceert in 1641 een gravure van Ooidonk, zingt er de lof over en benadrukt het "vermake-

lijk" karakter ervan: "Dit was voor den brand, welken de Gendtenaars in 1491 daar in staaken, het fraaiste Kasteel, het welk in de geheele Landstreek van Nevele gevonden wierd. Het staat binnen de Landpallen van Marie-Lerne, pronkt met vier zeer ruime Toorens, en is met breede en diepe grachten geheel omringt. Het is onlangs door Maarten della Faille met groote kosten hersteld, en ik durf zeggen, dat'er thans in geheel Vlaandre geen prachtiger Kasteel gevonden word, behalven dat het zyne vermakelykheden in het rond, Tuinen, Boomgaarden Bosschen, en Beemden die des zomers ongemeen vermakelyk zyn, en een Rivier in de Nabuurschap heeft, invoege dat 'er voor iemand die

▲ Ill. 5 – De tuinzijde van het kasteel in de 17e eeuw, geïnspireerd op de gravure in Sanderus (Beschilderd perkament, privé-coll.)

ILL. 6 – Dit vogelperspectief geeft informatie over de dreven, het kasteel, het binnenplein, het neerhof met poortgebouw, duiventoren (links), de brouwerij-bakkerij (rechts) met in het verlengde het boerenhuis en de stallingen onder dubbel zadeldak (Ets met legende, J. Neeffs, tekening van A. Courtmans, gedateerd 1672, privé-coll.)

het buiten leven bemint, niets aangenamer kan worden bedacht. Thans behoort het aan de Erfgenaamen van Maarten della Faille, Mannen, die door Deugd en Dapperheid uitmunten"⁸.

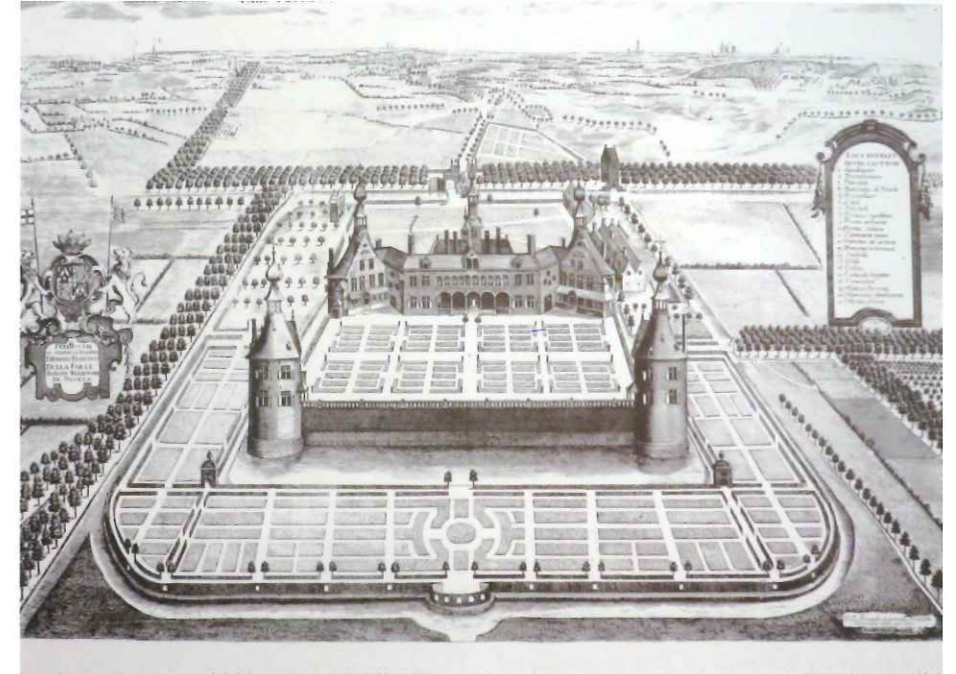
IN BEELD

De gravure

De anonieme gravure (1641) in het boek van Sanderus (ILL. 4) toont de structuur van het landgoed en in kaderstukjes de voor- en de achterzijde van het kasteel. Het "vermakelijk" (plaisantie, *plaisance*) karakter dat in de tekst van Sanderus wordt benadrukt, spreekt uit de aanwezigheid van het vele water, de tuinen en de bomenlanen met ondermeer de drie dreven naar de inrijpoort. Het poorthuis, de neerhofgebouwen, de boomgaard en de duiventoren (die ondertussen zijn verdwenen), staan voor het nuts- en economisch aspect van Maarten della Faille's hof van plaisantie.

Het perkament

De kleurrijkste voorstelling is het perkament dat aan twee zijden is gebruikt,

één voor de voorzijde met het neerhof, de andere met de achtergevel van het kasteel en het binnenplein. De inspiratie was ongetwijfeld de gravure in Sanderus⁹.

Men ziet het waterkasteel met de vier torens, de open gaanderij beneden en de gesloten galerij erboven, de omheinde parterres met er naast de waterput in de weide, en buiten de wal meer tuinbedden (ILL. 5). Het tweede zicht geeft de toegangspoort met huisbewaarderswoning, de neerhofgebouwen en (ten noorden), de duiventoren, de voorburcht met toegangsbrug en -poort opgenomen in de woonvleugel, de torens, de tuinen en de boomgaard (zie ILL. 2).

De etsen

Twee vogelperspectieven, een met de voorzijde en een met de tuinkant (ILL. 6) zijn in 1672 door Jacob Neeffs¹⁰ geëts op basis van een tekening van Alexander Courtmans¹¹, een Norbertijn van de Parkabdij (Leuven), die ook voor Sanderus heeft gewerkt. De aanleg met dreven van vier rijen bomen is conform de tijdgeest rechtlijniger dan

in 1641 en de parterres op de binnenkoer vertonen het barokke broderiewerk van de latere 17^e eeuw. In de cartouches staat het wapen en de naam van de opdrachtgever, Jan Frans (1642-1696), Maarten della Faille's achterkleinzoon die in 1670 baron van Nevele werd. Was deze klim op de adellijke ladder misschien de aanleiding voor deze gravures?

Het Afwijkend beeld

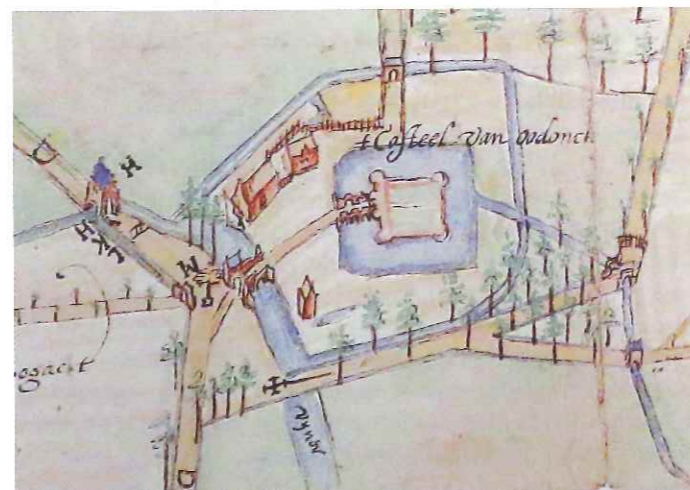
Adrien de Montigny maakte voor het Album met zichten van de Leievallei in opdracht van Karel van Croij (1560-1612) een gouache van het kasteel van Ooidonk (ILL. 7)¹². Het is een beeld vanuit het zuiden: het kasteel is erg slank getekend; de hoge, gekanteelde zuidoostelijke muur is voorzien van steunberen; en in de hoge zuidwestelijke muur tussen de twee torens ligt de toegang met ophaalbrug, voorafgegaan door een vrijstaande poort. Dit is een afwijkend beeld, want alle andere, latere afbeeldingen signaleren de brug en toegang ten noordoosten. Is het een kwestie van artistieke vrijheid of van werkelijkheid?

ILL. 7 – Het afwijkend beeld met de oude brug ten zuidwesten (Gouache uit 1609 van Adrien de Montigny in de Albums de Croÿ)

... fait l'an 1609

De gouaches op perkament maakte Montigny 's winters in zijn atelier, vertrekkend van de voorbereidende potloodschetsen die hij 's zomers in situ op papier had gemaakt. Het titelblad van het Album met de Leie vermeldt *fait l'an 1609 par Adrien de Montigny*. Hij was dus ten laatste in 1609 in Ooidonk en wat hij tekende bestond toen nog: de oude poort, brug en toegang tot de binnenkoer van de waterburcht van de Montmorency's. Immers, het ontwerp van Robert Persyn voor de nieuwe brug (ILL. 8) naar het kasteel, dateert van maart van datzelfde jaar 1609 en was dus hoogst waarschijnlijk nog niet

▲ ILL. 9 – Het landgoed met de bekende ingrediënten en het netwerk van paden en waterloopjes; de leibeek rechts naar de knik in de dreef (rechts onder), is wellicht de herbestemde oude weg naar de brug die Montigny tekende (Rijksarchief Gent, Prekadastrale kaart, 1609-1672)

◀ ILL. 8 – Het ontwerp voor de nieuwe brug ten noordoosten, uit 1609 (gepubliceerd in KERCKHAERT, p. 28)

gebouwd. Maarten della Faille integreerde zijn toegang tot de binnenkoer in het kasteel zelf, hij had daar dus een nieuwe brug nodig en liet later de oude afbreken¹⁵.

Unieke getuige

Wat Montigny tekende is dus een enige getuigenis van de oude burcht van de heren van Nevele. Er bestaat een 17de-eeuwse prekadastrale kaart van de baronie Nevele met Ooidonk in het Rijksarchief in Gent¹⁴ (ILL. 9) die de gebruikelijke ingrediënten van het land-

goed weergeeft, zonder de oude brug. De leibeek die op die plaats vertrekt richting westen is allicht de gerecycleerde oude toegangsweg naar deze afgebroken brug.

ANDERE TIJDEN

Een einde (ILL. 10)

Of Ooidonk in de 18^e eeuw veranderingen onderging, is in de literatuur niet gedocumenteerd. Zeker is dat er toen bij het kasteel tuinen aangelegd waren in "Franse" stijl, want ze zijn de achtergrond voor een portret van Jan Frans' kleinzoon Pierre Engelbert della Faille (1699-1736) door Mathieu Elias (1658-1741)¹⁵. Op de kaart van Ferraris (1771-1775) (ILL. 11) is de structuur onveranderd; ten noordoosten, over de buitengracht, liggen omheinde nutstuinen en verder meersen en bossen.

De dood van Jan Karel Adriaan della Faille (1732-1801), 4de baron van Nevele en zoon van Pierre Engelbert, maakte een einde aan de meer dan 400 jaar lange aanwezigheid van della Faille's in Ooidonk. De baron stierf kinderloos en bij de erfenisdeling in

ILL. 10 – De Ferrariskaart met ongewijzigde configuratie en nutstuinen over de buitengracht, die daar al signaleerd zijn op de ets van 1672 (Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden 1771-1775 Brussel, Koninklijke Bibliotheek)

▲ ILL. 11 – Romantisch beeld uit het zuidwesten met tussen de kasteelwal en de ringgracht grasvelden in plaats van de vroegere tuinen (Olieverfschilderij op doek, privé-collectie)

▼ ILL. 12 – De aanleg bij het classicistische kasteel van Vinderhoutte, door Jean Baptiste Pisson, roept deze van het kasteel van Ooidonk op, waar Pisson eveneens zou hebben gewerkt (uit GOETGHEBUER 1827, Beeldbank UGent)

1804 kwam Ooidonk toe aan Karel Jozef, de oudste zoon van zijn zus Dymphna die gehuwd was met Jan Anton du Bois de Vroylande.

Nieuwe tijden, nieuwe smaak

Met baron Karel Jozef, kortweg Dubois (in de Napoleontische tijd) of Vroylande genoemd (1757-1828), burgermeester van Bachte-Maria-Lerne, numismaat en bibliofiel¹⁶, traden nieuwe tijden aan met een andere wooncultuur en een nieuwe esthetiek. In Ooidonk uitte zich dat in het interieur, de aanleg en de tuinen. Hoe het interieur werd aangepast blijft een

vraagteken, want bij de restauratie van 1864-1872 werd geopteerd voor het toen obligate eclecticisme dat er vandaag nog is. Het kostbaar meubilair in de empirekamer is vermoedelijk aan de Gentse architect Jean-Baptiste Pisson (1763-1818) te danken die in Parijs had kennis gemaakt met het laat-classicisme en de empirestijl¹⁷. Pissons biograaf stipt aan dat hij het oude kasteel van Ooidonk *a su restaurer avec goût et approprier à des usages plus modernes tout en conservant les belles voûtes et le style extérieur*¹⁸. Bij de restauratie en de aanpassing aan een tijdseigen gebruik en de moderne smaak behield Pisson de mooie gewelven en bleef het kasteelinterieur ongemoeid. Dat laatste blijkt uit een anoniem, romantisch schilderij dat op Ooidonk wordt bewaard (zie ILL. 11).

... a great change ...

Op 16 augustus 1817 brachten drie Schotse botanisten een bezoek aan Ooidonk – *a fine old Flemish chateau* –, terwijl de kasteelheer aan het hof in Brussel vertoefde. Ze zagen in de bibliotheek oude gravures en plannen van het kasteel en ze begrepen dat *a great change had been attempted in imitation of the English style*¹⁹. Deze wijziging in Engelse stijl betrof de aanleg rond het kasteel: het neerhof en de axiale toegang hadden plaats gemaakt voor een grote parkvijver met slingerend beloop en een nieuwe, gebogen oprijlaan waarvoor veel grond was verzet om zacht hellende oevers te bekomen, getuige de stammen van enkele indrukwekkende notenbomen die erdoor bedolven waren. Ze noteerden ook de zwart-witte kudden van de dorpsbewoners in de uitgestrekte vlakke weiden bij het kasteel en zagen hoede koeien op weg naar huis, als bescherming voor de jonge laanbomen, een soort gevlochten manden als muilkorf droegen²⁰.

Er bestaat geen eigentijds beeld van na deze werken in Ooidonk, maar in

ILL. 13 – De orangerie in de nutstuin met een smeedijzeren toegangshekje in de tuinmuurgrenzend aan de Engelse tuin, waar de pot- en kuipplanten stonden opgesteld (foto auteur)

ILL. 14 – Het classicistische paviljoen in de Engelse tuin, toegeschreven aan J.J. Dutry (foto auteur)

het boek van Goetghebuer²¹ geeft de gravure van het kasteel van Vinderhoute bij Gent er een idee van, hoewel de classicistische stijl van het kasteel totaal anders is. De bucolische sfeer laat de goed geplaatste bomen, het jonge naaldhout en het slingerend water met

zwanen aan de voet van het landhuis goed tot zijn recht komen (ILL. 12). Pisson bezat ook *un talent particulier pour tracer des jardins pittoresques et pour les embellir*²². Misschien bemoeide hij zich ook met de aanleg in Ooidonk, maar een tastbaar bewijs is er niet.

... *son goût pour l'horticulture* ...

Vroylande stond bekend om *son goût pour l'horticulture*²³ en als kasteelheer stond hij niet alleen met deze belangstelling, vooral voor exoten. Hij was in 1808 stichtend lid van de *Société royale d'agriculture et de botanique de Gand*,

Baron du Bois, bloemenvriend

Alleen na zijn overlijden wordt baron Charles Joseph du Bois de Vroylande in het archief van de Société voluit met zijn naam vernoemd. In de lijst met stichtende leden, als lid van de raad van bestuur en als winnaar van de salons is hij kortweg Dubois. Baron van het Verenigd Koninkrijk werd hij in 1816.

Hij kreeg een medaille of een vermelding voor volgende exotische bloemen:

- in 1811 *Gardenia florida* (nu *Gardenia jasminoides*) (Kaapse jasmijn)
- in 1812 *Erythria coralodendron* (koraalboom)
- Camellia striata* (nu *Camellia japonica* 'Colvillii') (Camelia)
- in 1815 *Nerium coronarium* (nu *Tabernaemontana di varicata*)
- in 1816 *Strelitzia reginae* (paradijsvogelbloem)
- Nerium coronarium* (nu *Tabernaemontana di varicata*)
- in 1817 *Dombeia melanoxylum* (nu *Trochetops melanoxylum*)
- in 1819 *Mimosa decurrens* (nu *Acacia decurrens*)
- Eugenia jambos* (nu *Syzygium jambos*)

De *Camellia* stond op naam van zijn tuinman Van Bergen, die in 1812 ook mee deed met

Alstroemeria ligta of *Incalelie*

Pultanea ericoïdes (nu *Aotus ericoïdes*)

Amaryllis reginae (nu *Hypeastrum reginae*)

De Schotse bezoekers van 1817 zagen verder in de borders prachtige dubbelbloeiende dahlia's van verschillende kleuren, vooral licht en donker paars, een gestreepte *Rosa indica* die ze niet kenden, een zeer hoge *Digitalis spectrum* (nu *Isoplex spectrum*) en een *Aralia spinosa*. Tegen het tuinhuis groeiden twee enorme *Bignonia radicans* (nu *Campsis radicans*) (trompetklimmer) met rode bloemen en in de warme serres een hoog exemplaar van *Dracaena draco* (drakenbloedboom), een ook hoge *Cyperus papyrus* en een brede geleide *Cactus opuntium* (nu *Opuntia ficus-indica*) (vijgcactus)¹.

¹ DE HERDT, p. 334, 339; NEILL, p. 59-63; VAN DAMME-SELLIER, p. 21, 22, 35, 38, 66.

Met dank aan H.J. Van Den Bossche voor hulp bij de identificatie van de planten en hun illustraties.

Met exotische bloemen als *Nerium coronarium* en anderen, werden baron du Bois en zijn tuinman met prijzen vereerd op de zomersalons (21 juni) of de winterfeesten (6 februari, feestdag van Sint Dorothea, de bloemenheilige) van de Société d'Agriculture et de Botanique de Gand.

ILL. 15 – Prentkaart met het kasteel uit het noorden, vóór 1864 (Beeldbank UGent)

de voorloper van de Gentse Floraliën en won regelmatig prijzen op hun salons²⁴. De Schotse bezoekers signaleerden naast goed opgestelde natuurstenen beelden in de tuin, speciale plantenspecimen in de orangerie en in de borders. Deze passie verklaart de rij (ondertussen gesloopte) koude

kassen en kweekserres gebouwd tegen de tuinmuur tussen het tuinhuis en de orangerie (ILL. 13). De meterslange bakstenen moestuinen waren echte fruitmuren met spaliere van druif, perzik, nectarine en abrikoos, volgens de Schotten te veel om goed te zijn.

De Engelse tuin

De talrijke tuinbedden, grasperken en heuveltjes die de kronkelende paden in de Engelse tuin gewoonlijk begeleiden, waren uitermate geschikt voor de tentoonstelling van bloemen, bloeiende struiken en exotische planten, al of niet in kuip. Dat de baron zo'n tuin en orangerie bezat, hoeft dus geen verwondering. De Schotten zagen op een breed rondpunt een kring van een 20-tal hoge oranjabomen en honderden jongere exemplaren langs de paden opgesteld, afgewisseld met oleander, granaatappel, laurier en viburnum, allemaal hoog gesnoeid in *the Flemish way* en met een volle ronde kroon²⁵.

Het mooie, laat-classicistische paviljoen dat uitkijkt over het water en in 1982

ILL. 16 – De tuingevel na de restauratie door Clément Parent (foto coll. Ooidonk)

werd gerestaureerd²⁶ (ILL. 14), wordt in hun verslag niet vermeld, misschien omdat het in 1817 nog niet bestond. P. J. Ghoetghebuer²⁷ schrijft het toe aan de Gentse bouwmeester Jacobus Johannes Dutry (1746-1825), ontwerper van wel meer Engelse tuinen, classicistische kastelen en landhuizen, zoals Vinderhoutte bijvoorbeeld (zie ILL.12).

Verkocht

Het huwelijk van Karel Jozef du Bois de Vroylande en Marie Charlotte de Neuf (1759-1794) bleef kinderloos en Ooidonk viel in 1828 toe aan zijn jongere broer Ferdinand Antoine (1767-1848) en later aan diens zoon Ferdinand Philippe du Bois de Vroylande (1795-1862)²⁸. Op Antwerpen betrokken en met een carrière in de plaatselijke politiek, investeerden zij niet in Ooidonk. De verkoop waartoe werd besloten, was pas rond in 1864. De nieuwe eigenaars Henri t'Kint de Roodenbeke (1817-1900) en Zoë de Naeyer (1818-1894) konden voornamelijk dankzij haar erfdeel het 150 ha grote landgoed en een deel van de inboedel van het kasteel verwerven²⁹. De geschiedenis herhaalde zich in zekere zin: zoals Maarten della Faille in 1592 Ooidonk nieuw leven inblies, zo deden zij dat in 1864 door de restauratie van het kasteel en de vernieuwing van het interieur.

EEN NIEUW BEGIN

Het exterieur (ILL. 15)

De nieuwe kasteelheer kon weinig respect opbrengen voor het werk van Pisson die, zo beweerde hij, *avait sacrifié d'une manière déplorable au goût de l'époque*³⁰. Pisson was volgens hem meegegaan in de bedenkelijke smaak van zijn tijd, maar op zijn beurt besliste Henri t'Kint de Roodenbeke tot een restauratie in de historiserende stijl van zijn eigen tijd die een eeuw later net zo min algemeen werd gewaardeerd!

Zoë de Naeyer & Henri t'Kint de Roodenbeke

Zoë Isabelle (1818-1894) was de jongste van de drie dochters van Eugène Joseph de Naeyer (1786-1843) en Jeanne (1789-1867), enige dochter van baron Jacob Lieven van Caneghem (1764-1847). Deze had in Gent als textielbaron en opkoper van Nationaal verklaard goed, een fors fortuin opgebouwd. In 1808 had hij Bellem (Aalter) gekocht waar in 1815 een nieuw kasteel verrees dat geërfd werd door zijn dochter Jeanne. Later verkreeg zijn oudste kleindochter Elise, echtgenote Frederik de Kerckhove dat kasteel; de tweede kleindochter, Jeanne, echtgenote Frederik van der Bruggen erfde het Blauwhuis in Wingene-Wildenberg, domein dat van Caneghem in 1816 had verworven; de derde klein dochter Zoë kocht samen met Henri t'Kint de Roodenbeke het kasteel van Ooidonk.

Eugène Joseph de Naeyer was een van de stichters van de bank de Naeyer in Gent, waar Henri t'Kint de Roodenbeke (1817-1900) zijn loopbaan startte. Henri participeerde in ondernemingen, samen met zijn broer Josse en Eugène de Meeùs, maar hij was ook politicus, eerst (1844) als liberaal, later als katholiek volksvertegenwoordiger. Vanaf 1862 was hij onafgebroken senator en vanaf 1892 senaatsvoorzitter. Ondertussen werd hij ook veelvuldig ingezet bij diplomatieke missies, kreeg in 1870 de titel van baron en in 1890 die van graaf¹.

Zoë de Naeyer
(Olieverf op doek, privé-coll.)

Henri t'Kint de Roodenbeke
(Olieverf op doek, privé-coll.)

¹ ALLEENE, p.13-26; DE BELDER, p. 12; KERCKHAERT, p. 103-108.

Hij gaf opdracht aan de Franse architect-restaurateur Clément Parent, die er in slaagde heel wat in zijn ontwerp te behouden: het burchtkarakter aan de voorzijde; de renaissance-sancistische openheid achteraan; de vierkante plattegrond, de vier hoektorens, de voorburch met ophaalbrug en torens, trapgevels en speelse dakvormen. Wel werden de torens uitgebreid, dakbekroningen aan de okseltorentjes gegeven en ramen vergroot; het dakenspel werd complexer, het aantal dakkapellen talrijker en het thema van bogen op zuilen, van oudsher aanwezig in de galerij van Maarten della Faille, werd ook in de nieuwe delen herhaald (ILL. 16).

Het interieur

Het kasteelinterieur werd grondiger aangepakt: er kwam modern comfort, de distributie van de vertrekken werd herzien in functie van de ontvangst-

cultuur van die tijd en de aankleding werd aangepast aan de nieuwe smaak. De decoratie en de polychrome beschildering van de gewelven en muren gebeurden in neogotische stijl; de houten lambrizingen en deuren kregen renaissance-motieven; de nieuwe schouwmantels en het meubilair waren in neo-Franse stijl; en de stoffering en zonwering waren conform de smaak van de late 19^e eeuw.

De kasteelkapel

De huiskapel – van oudsher een voorwaarde sine qua non voor elk zich respecterend kasteel – lag eerst op de bovenste verdieping omdat de kerk elke woonfunctie verbood boven een altaar. Door de nieuwe distributie van de vertrekken was het nodig de kasteelkapel naar het gelijkvloers te verplaatsen en daarvoor was een kerkelijke toestemming nodig. De nieuwe

Clément Parent (1823-1884)

Naast François Clément Joseph Parent waren zijn vader Aubert (1753-1835), broer Henri (1819-1895), zoon Louis (1854-1909) en schoonvader Joseph Antoine Froelich (1790-1866) ook bouwmeesters. Ze waren architecten-restaurateurs, maar bleven het historicisme en eclectisme ook trouw in hun nieuwbouwprojecten. Clément Parent was leerling van Eugène Viollet-le-Duc (1814-1879), architectuurtheoreticus en vader van de historiserende restauraties. Parent werkte voornamelijk in Frankrijk – het kasteel Le Lude (Sartres) is een bekend voorbeeld –, maar ook in België. Ooidonk en het kasteel van de prinsen de Ligne in Antoing (Henegouwen) dat op Parents naam staat, vertonen onderling sterke gelijkenissen en refereren aan het Loirekasteel in Chambord. De neogotiek in het interieur van Ooidonk en de kasteelkapel uit 1879 in het kasteel van Hamal (Tongeren, Limburg) zijn duidelijk van zijn hand¹.

kapel beneden in de noordelijke toren werd in 1872 ingewijd³¹ en kreeg een polychrome beschildering, net als de fumoir voor de sigaarrokende heren, haar tegenhanger in de oostelijke toren.

De traphal

De nieuwe monumentale traphal is het paradepaardje van de herstructurering door Parent. De trap en de geajoueerde balustrade in Franse witte natuursteen, is voorzien van het familiewapen dat gedragen wordt door de Belgische leeuw, gekapt door de toen vermaarde beeldhouwer Willem Geefs (ILL. 17). De trap leidt naar de portrettengalerij en de galerij van de wandtapijten die ruim licht krijgen via de reeks rondboogramen naar de binnenkoer. Het glas-in-lood met jaartal en wapenschilden in deze ramen herinneren telkens aan het geboorejaar en het huwelijk van de opeenvolgende kasteelheren. Het wapenschild t'Kint

ILL. 17 – De imposante traphal met wapenschild en leeuw van beeldhouwer Guillaume Geefs (Foto coll. Ooidonk)

de Roodenbeke, della Faille, Montmorcency en du Bois werden boven elkaar gesneden in de makelaar van de kasteelpoort. Het schild van Maarten della Faille prijkt groot boven de poortdoorgang naar de binnenkoer. Zo geven de familiewapens een overzicht van Ooidonks verleden in een notendop.

De verfraaiing

De 16^e-eeuwse Blauwe poort, halfweg de even oude lindendreef van het dorp naar het kasteel, werd toen ook gerestaureerd, wat in 2005-2006 werd herhaald. Het is de laatste van de oorspronkelijk zeven poorten die de grenzen van het landgoed aangaven, en waarvan enkele op de prekadastreale kaart (zie ILL. 9) getekend zijn. De jaartallen 1595 en 1864 op de poort verwijzen naar Maarten della Faille en Henri t'Kint de Roodenbeke, die allebei voor het kasteel van Ooidonk van vitaal belang zijn geweest. Deze laatste was ook de opdrachtgever van de in de 19^e eeuw obligate kasteelpoort waar de oprit naar het kasteel begint; het is een elegant smeedijze-

ren hek, ontwerp van Parent (ILL. 18), met twee ronde torens en een conciërgerie in neo-traditionele stijl. Niet ver daarvan ligt de wellicht oudere ijskelder, onder een begroeid heuveltje omwille van de nodige schaduw. Ook uit deze periode dateren de nieuwe brug over de buitenwal richting Engelse tuin en de druivensterras, het enig overblijfsel van de tuinen die al sinds de 17^e eeuw tussen de buitengracht en de kasteelwal lagen.

De toekomst

Sedert 2013 zijn graaf Henry III t'Kint de Roodenbeke en gravin geboren Coralie Waucquez verantwoordelijk voor Ooidonk. Zij moderniseerden niet minder dan 64 vertrekken, een gigantisch project dat pas voltooid is en waar Donatienne de Séjournet het in haar interview met hen over heeft. Ze koesteren echter nog plannen om nieuwe tuinen te creëren op de terreinen tussen de kasteelwal en de grachten en ook om zijn eigenheid terug te geven aan de nu verwilderde Engelse tuin, waar een aantal oude, prachtige

ILL. 18 – Het kasteelhek met torens en conciërgerie (Foto coll. Ooidonk)

rode beuken staan. Zo zullen zowel de druivensterrassen als het paviljoentje van Dutry hun "normale" biotoop terug krijgen. Wij, de talrijke bezoekers van deze historische woonstede kijken er alvast naar uit (ILL. 19).

De auteur dankt graaf en gravin t'Kint de Roodenbeke voor de aangename samenwerking.

* Kunsthistorica en voormalig erfgoedonderzoeker

Bibliografie

ALLEENE, C. & VAN DOORNE, V., *150 jaar kasteelheren van Ooidonk. Een familiechroniek*, Gent, 2014

AUGUSTYN, B., "Valleien van Samber en Leie", in DUVOSQUEL (ED.), *Albums de Croÿ*, Brussel, 1989

CORNELISSEN, E.N., *Notice biographique et nécrologique sur J.B. Pisson en son vivant architecte*, Gent, 1819

DE BELDER, J., "Changes of the socio-economic status of the Belgian nobility in the XIXth c.", in *The Low Countries Historic Yearbook*, nr. 1982, 2012

DE HERDT, R. E.A., *History in Flowers. Gentse floralien 1808-2008*, Tiel, 2008

GOETGHEBUER, P.J., *Choix des monumens, édifices et maisons les plus remarquables du royaume des Pays-Bas*, Gent, 1827

GOETHALS, F.V., *Dictionnaire généalogique et héraldique ...*, Brussel, 1852

KERCKHAERT, N., *400 jaar Ooidonk*, Gent, 1995

MINNEN, B., "Bezittingen der Croÿ's in Brabant, Vlaanderen, Artesië en het Naamse", in DUVOSQUEL (ED.), *Albums de Croÿ*, Brussel, 1985.

NEILL, P., *Journal of a horticultural tour through some parts of Flanders, Holland and the*

North of France in the autumn of 1817, Edinburgh, 1823

PIRON, C.A.F., *Algemeene levensbeschrijving der mannen en vrouwen van België ...*, Mechelen, 1860

SANDERUS, A., *Flandria illustrata*, (Amsterdam), 1641-1644, vertaling *Verheerlykt Vlaandre ...*, 1735

SCHMITZ, Y., *Les della Faille. III Les branches des barons de Nevele et d'Estienpuis*, Brussel, 1967

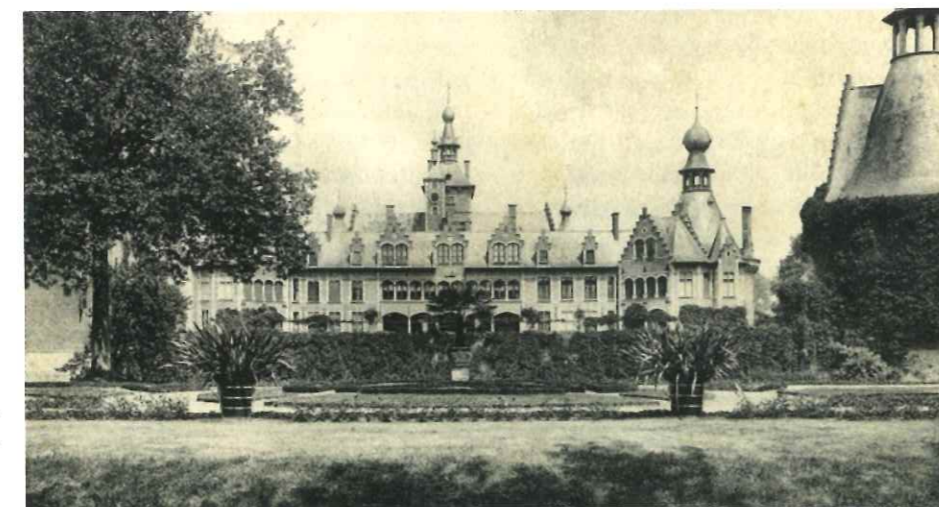
SERRAS, H., "Het domein en het kasteel van Ooidonk", in *M&L*, 1983, nr. 4, p. 33-38

SOEN, V., *Vredehandel : adellijke en Habsburgse verzoeningspogingen tijdens de Nederlandse opstand*, Amsterdam, 2012

VAN DAMME-SELLIER, J., *Histoire de la société royale d'agriculture et de botanique de Gand*, Gent, 1861

VAN TYGHEM, F., "Jean Baptiste Pisson 1763-1818, architect, meester-timmerman en aannemer", in *Relicta*, deel 8, 2011

VERMEULEN, A. (ed.), *De Leie, natuur en cultuur*, Tiel, 1986, p. 406-411

ILL. 19 – Ooidonk uit het zuidwesten in 1911 (Prentkaart Beeldbank UGent)

¹ SANDERUS (1735), p. 155.

² KERCKHAERT, p. 23.

³ Horne was een heerlijkheid in het huidige Nederlands Limburg.

⁴ VERMEULEN, p. 408.

⁵ Het kostte hem 90.000 gouden dukaten (met dank aan Veerle Van Doorne voor deze informatie). SCHMITZ, p. 44, verwijst naar het rekenboek van 1605-1625, wat de duur van de bouwcampagne kan betekenen.

⁶ Ontwerp van Robert Persyn gepubliceerd in KERCKHAERT, p. 28.

⁷ SCHMITZ, p. 3-60.

⁸ Zie noot 1.

⁹ Het blad wordt in een geschenkdoos met andere 19de-eeuwse iconografie met het kasteel bewaard, een van de aanwijzingen waarom het perkament vermoedelijk niet 17de-eeuws is.

¹⁰ Graveur J. Neeffs (°1610) werd in 1632 meester in de Antwerpse Sint-Lucasgilde.

¹¹ PIRON, p. 466. Courtmans (1607-1690) was schilder, miniaturist en bouwmeester.

¹² AUGUSTYN, p. 310, 312 en pl. 60, 61.

¹³ Rijksarchief Gent nr. 2025, ontwerp gedateerd 21 maart 1609, uit het *archief van de baronie Nevele* nr. 1549, gepubliceerd in KERCKHAERT, p. 28.

¹⁴ Rijksarchief Gent, *Kaarten en Plannen* nr. 997, gepubliceerd in VERMEULEN, p. 407.

¹⁵ KERCKHAERT, p. 95.

¹⁶ Van zijn bibliotheek en van zijn muntenverzameling en werd telkens een catalogus voor verkoop gepubliceerd in 1828.

¹⁷ VAN TYGHEM, p. 288.

¹⁸ CORNELISSEN, p. 7.

¹⁹ NEILL, p. 59-64.

²⁰ Id., p. 60.

²¹ GOETGHEBUER, pl. 71.

²² CORNELISSEN, p. 8, noot 1.

²³ GOETHALS, s.p.

²⁴ NEILL, p. 53.

²⁵ NEILL, p. 61.

²⁶ SERRAS, p. 33.

²⁷ GOETGHEBUER, p. 49.

²⁸ KERCKHAERT, p. 95-101.

²⁹ Meer dan een miljoen BF van toen, zie ALLEENE, p. 16.

³⁰ VAN TYGHEM, p. 288.

³¹ ALLEENE, p. 25.